

Butlletí

del

Centre Excursionista de Catalunya

UNA EXCURSIÓ PER LA BARBATANIA

BARBASTRO

MOLT antich origen presenta la capital de la Barbatania. Situada a una altura vorejada del riu Vero, naturalment forta, es centre d'una comarca agrícola y productiva. Lo riu que contribueix a fecundisar les seves terres baxes, constituí un bon element defensiu de la població en los remots temps ibèrichs.

Enclosa en lo territori ilergeta, passarían per aquesta població, o en ella s'hi encreuarían, les carreteres romanes que anaven vers El Grado, Castro y Graus y vers Las Cillas y Osca.

En lo segle ix, *Bubaster*, com li deyen los sarrahins y los castells de Boltanya, Munyones y Albena o Olbena constituyan una barrera en les vies del alt Cinca, impedint l'avenç dels cristians ¹.

Ciutat murada, Barbastro sigué constantment ambicionada de catalans y aragonesos. Uns y altres hi tingueren posat llur esguart, quan, en lo segle xi, encara formava part del regne alarb de Çaragoça. Entorn dels seus murs s'hi lliuraren no pochs combats, puix molt hi costá de consolidarse, la reconquesta cristiana. Axó indirectament demostra se tractava d'una població rica y important, confirmantho la circumstancia de tenir una bona juhería, o població hebraíca. Los alarbs hi havian acumulat tots los elements de la sua civilisació en cequies, banys publichs, etc. De dita dominació arrenca lo *balneo bielgo*, d'enfront la *Porta de rigo Merdero*, que concedí, en 1144, Ramon Berenguer IV, al juheu Zecri de Barbastro ².

1) Fidel Fita copiant a Razis, autor del segle ix (*Boletín de la Real Academia de la Historia*, v. IV, p. 220).

2) Doc. 164 de Ramon Berenguer IV, A. C. A.

La conquesta de Barbastro, fou obra en que s'hi empenyá tota la gent cristiana: lo Sant Pare hi trameté al Cardenal Huch Candido son representant y una host comanada per Guillém de Montreuil, qui's distingí abans en la guerra de la Campania. A despit de ferse, en 1064, aytal conquesta en profit del reyalme d'Aragó, també li contribuiren les hosts catalanes y al peu de sos murs hi morí lo comte d'Urgell Ermengol III. Segons les derrerres investigacions, Barbastro se rendí a la fi de Juny o començament de Juliol de 1064¹ al rey Sanxo Ramirez.

Tornarenla a perdre los cristians, en 1076; mes los alarbs no pogueren soportar lo siti del 1100 y caygué de nou a mans del exercit coaligat d'aragonesos y catalans. Consta trovarse en aquest segon siti lo Bisbe de Barcelona, l'Abat d'Ager y altres personatges de nostra terra. Lo Rey atorgá privilegi als seus vehins. D'ell se'n dedueix, que, abans ja disfrutava de franqueses o organisació municipal autònoma. Puix entre altres coses, s'hi deya: «*volo quod habeatis justitiam, et habeat hic cortes generales, et semper judicet vestros fueros, et dum vixerit sit justitia senior Ató Galindez, post obitum illius habeatis semper potestatem eligere justitiam*». Exerciren, seguidament lo carrech de justicia, Franco Dat (1116) Fortun Reato (1117); Fortzo Dat (1124); Ató Garcés (1130); Fortun Dat (1145-1149), etc.

Los templers, cooperaren a la conquesta de Barbastro, obtenint una mezquita que's consagrà ab titol de Santa Fe, verge y martir. Quan passá als Hospitalaris per extinció d'aquella ordre militar, li cambiaren l'advocació, per la de Sant Joan.

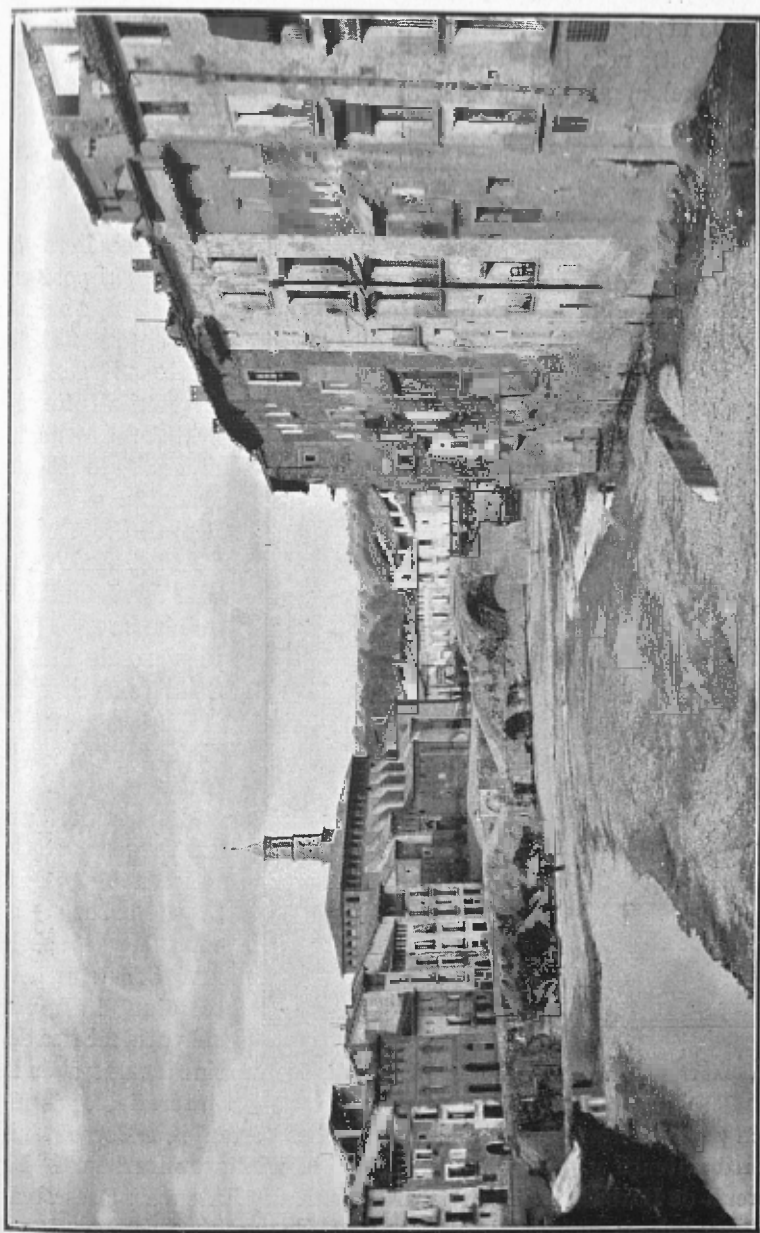
No es nostra intenció historiar Barbastro sino donar algunes notes que teniem en cartera. Perço suprimirem relacions que's trovan en monografies ja publicades².

Los monarques de la casa reyal d'Aragó, sempre mostraren afició a Barbastro. Curiós seria seguir-los hi a tots ells les petxades y comprovar les visites y permanencies llurs a dita Ciutat. Ho podem fer-ho ab alguns.

Lo rey Anfós *lo Cast*, cedí Barbastro y Tamarit a sa muller Sanxa de Castella, al casarse (1174): tots dos hi passáren una temporada al

1) Fidel Fita : *Boletín de la Real Academia de la Historia*, v. XVII, p. 405, esmenant la data del 1065 que donaven López Novoa y altres historiadors.

2) Vegis S. López Novoa : *Historia de la muy noble y muy leal ciudad de Barbastro* (Barcelona, 1861); Roberto Puyol : *Historia civil... de Barbastro* (1880); *España Sagrada*, vol. XLVIII; Marian Pano y Aguilar : *Excursiones á Barbastro y Calatayud y Ordinaciones y paramientos de la ciudad de Barbastro*, en *Revista de Aragón*, anys 1902 a 1904; etc.

BARBASTRO : VISTA DEL RIU VERO, AB LA CATEDRAL AL FONS

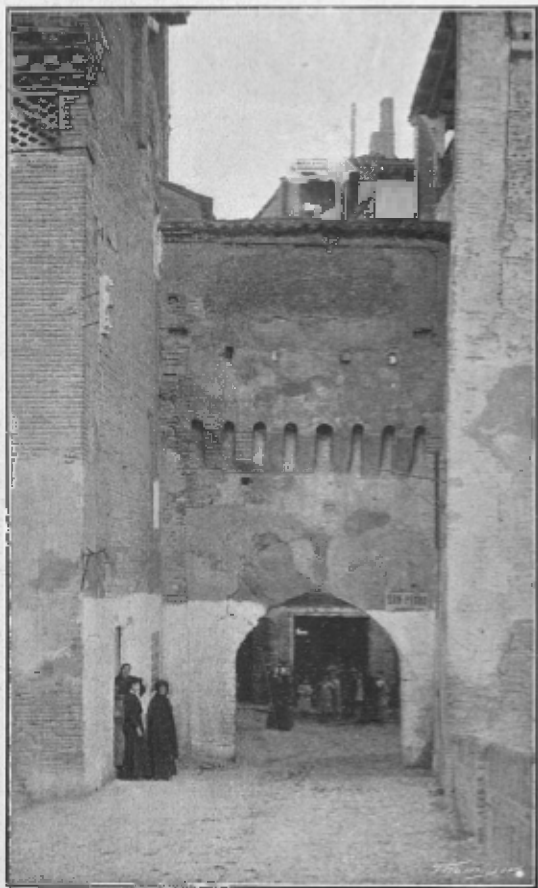
Agost de 1178, anant al Setembre a Montaragón. Hi torná en los anys 1180 (Agost); 1182 (Mars); 1183; 1188 (Janer); 1191 (Juliol); y 1192 (Novembre) en que hi celebrá corts. Llavors sigueren donades a Bar-

bastro, les constitucions de pau y treva vigents a Catalunya.

Lo rey Pere lo Catolich, hi posá en l'any 1200, ab ocasió d'entaular ab lo Comte d'Urgell, un conveni diplomàtic. Torná a estarhi en 1208, lo 18 de Setembre y del 18 al 27 de Novembre.

Al rey Anfós, dit lo Lliberal, també li trobém en 1288 (15, 16 y 17 de Maig). En lo Juliol de 1320 hi feu llarga estada l'infant primogenit Anfós.

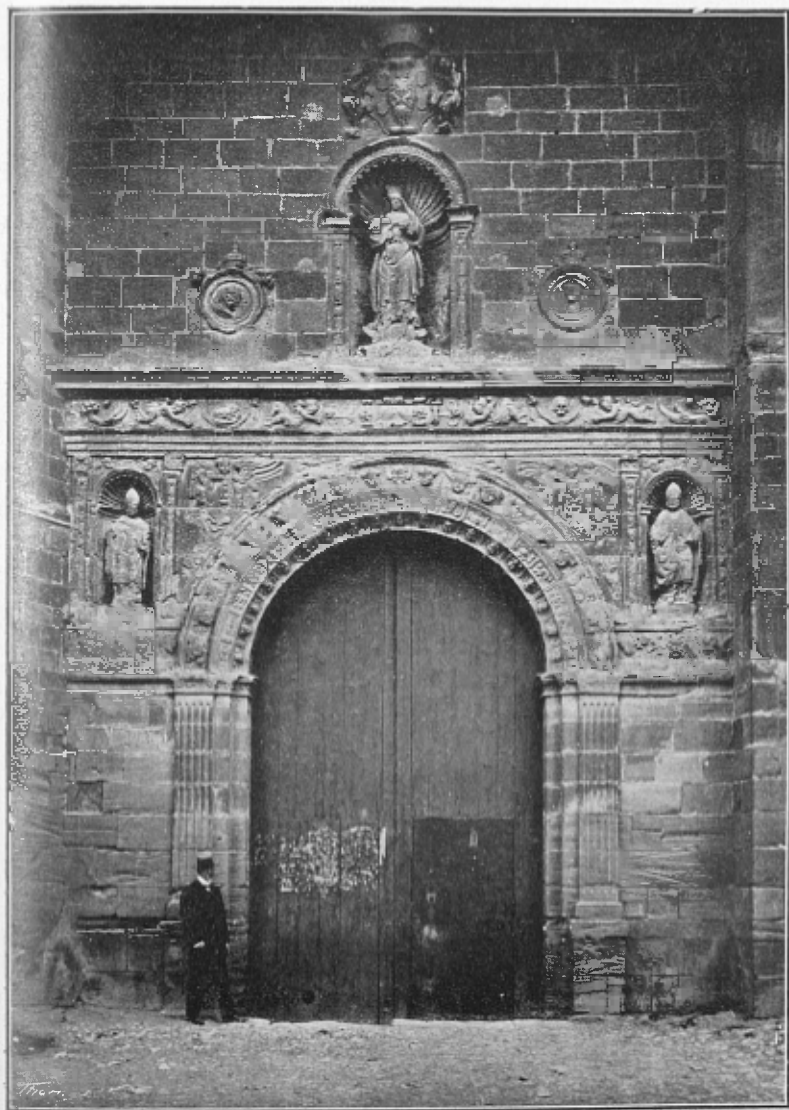
Eren importants les rendes que lo Rey d'Aragó, percibia a Barbastro, al començar lo segle XIV. Consta li pertanyian, l'almudí del pa, la fabrica del tint ó caldera de la tintoreria, lo pès pú-

BARBASTRO : ANTIGA PORTA DE LES MURALLES

blich y dos peatges. Una tercera part d'elles pertanyia á Bernat Guillelme d'Entença y se 'n donava delme á la iglesia de Barbastro. La morería de Barbastro pertanyia al damunt dit Entença : la escrivania dels juheus, pagava al Rey un tribut de dugues càrregues de ví.

La casa de banys, que solia ésser patrimoni de la corona, la tenia En Gombau de Benavent y per ella devia prestar quatre cavalleries al

BARBASTRO : PORTA DEL RENAXEMENT EN LA CATEDRAL

Monarca. Pró en 1315, constava que «lo casal de banys, no val ré». La barca del Cinca, era renda de la població y del Rey, per parts iguals¹.

A despit de que en lo segle XIV, s'havia definit be la esfera d'acció de les autoritats d'Aragó y de Catalunya, prohibintse que en lo lu de dits reyalmes hi exercissen autoritat los naturals del altre, a Barbastro, en 1391, lo catalá Arnau d'Erill, hi regí durant tres anys, los oficis de justicia y de capitá dels murs².

Aquests murs, sempre forts, sempre atacats en les guerres de la Edat Mitjana, y sempre reparats, tenían quatre portes, denominades en lo segle XII, porta de *rigo Merdero*, porta *Corvina*, porta *Ferreca*, y porta *Valdué*. En 1512 constan los quatre noms següents : *Traviesa, de la Pena, Corrion y Valdué*. S'ha vingut conservant una de les antigues portes, que donava al riu Vero, la que, tot y trovarse reclósa entre construccions urbanes, conserva son característich matacá ab 8 archs, que, un jorn constituí sa poderosa defensa.

La diócesis de Barbastro, es moderna y altament irregular. En lo segle XII durant 17 anys s'hi trasladá la seu de Roda (1101-1118). Pró no fou creada fins al 1571, per butlla de S. Pius V. Axís, la Catedral resulta un edifici modern y ajustat al art gotich decadent que encara llavors s'estilava. Se té per obra de Joan de Lesma. Forma son interior una ample nau central y dugues laterals mes petites, quins archs s'entrelliguen damunt del altar major, combinant artística estrella. Dessota los finestrals gòtichs de la nau major, hi corre un frís, ahont se llegeixen oracions llatines referents a la consagració de la iglesia. Lo cor construït del 1580 al 1599 ho está al mitj de la nau principal. L'altar major te la part central d'alabastre de molt bona factura. Alguns anys despres (del 1610 al 1626) feu lo campanar Pere Ruerta vehí de Barbastro, inseguint lo gust de la época.

Exteriorment no te gran apariencia; sols la porta posterior del Renaxement, mereix veures per sa variada y elegant ornamentació.

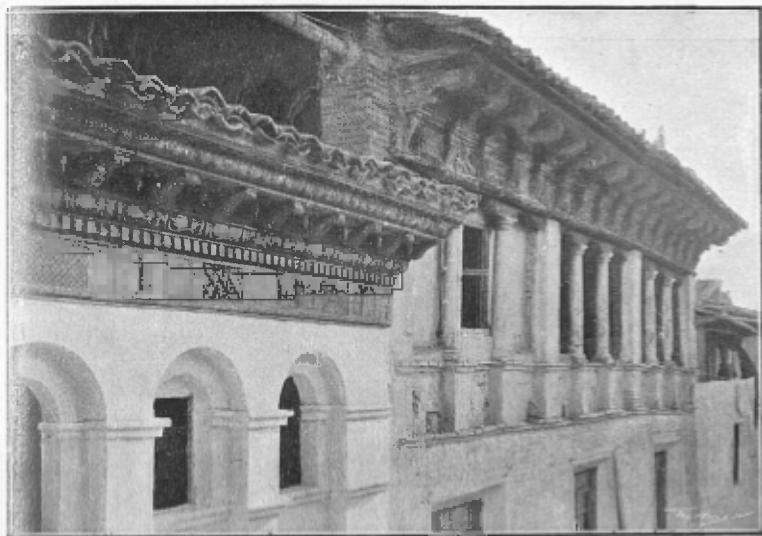
Al observador excursionista, no podrá menys de cridarli la atenció al passejar per aquesta ciutat los interessants treballs de fusta ab los que, desde temps passat, se rematavan les cases particulars. Seguint una tradició encara viva y que també existí a Catalunya construían porxada descuberta dessota les teulades, dalt de les cases. Acabava ab una combinació mes o menys rica, de frisos y carteles, aguantant los caps de les vigues sortint enfora. Havém escullit per

1) També hi possehia lo Rey un cens de 20 sous de la almunia dita dels Gassols, y altres menuderies.

2) 1391 (7 d'Abril) *Rubrica ó índice de los papeles que contiene el Archivo de la Ciudad de Barbastro*, arxiu Municipal.

mostra d'aytals construccions, la casa payral dels Argensolas, hont hi nasqueren Luperci Leonardo y Bartolomé, qual porxada superior te regular altura.

Barbastro es un centre comarcal, y aplega en sos mercats publichs, als pagesos del entorn. En la gran plassa mercat aporticada s'hi distingexen per llurs característiques y curtes bruses enribetades y ar-

BARBASTRO : GALERIA Y FRIS

DE LA TEULADA DE LA HISTÓRICA CASA DELS ARGENSOLAS

ples barrets de feltre clars als *fruteros* de Estadilla, que diariament hi solen concorrer, inconfundibles ab los de Graus y altres llochs vehins.

Abans de dexas Barbastro dirigim nostre esguart al famós santuari de la Mare de Deu del Pueyo, situat al cim d'un alterós puig, ahont, al temps de la dominació sarrahina y tal vegada abans, hi estigué situat un castell. La tradició assenyala a la capella un origen quasi coetani a la segona reconquesta de la Ciutat. En lo segle xv já era dels frares benedictins de Montserrat los qui hi tenen hospedatge. Es un lloch molt sá, alegre, de gran fama y sumament concorregut. A Osca hi tingueren axi mateix casa y capella nostres frares de Montserrat, edificada en 1627 y dexada en la segona meytat del segle XVIII en que passá a la familia Castejón conservantla per devoció.

En 1422, lo Bisbe d'Osca prohibí als frares de Montserrat, que

en sa diócesis, prehicassen los miracles y mercés de la Verge y acap-tassen per son monestir, fet que motivá que la Reyna llochinent intercedís en son favor ¹.

Lo temple del Pueyo es d'una sola nau d'istil gotich ab reminiscencies de románich segurament obrat al segle XIII, época a que també pertanyerá la sua notable imatge de la Mare de Deu.

Lo santuari montserratí del Pueyo, comunica ab Barbastro, per

BARBASTRO : LA PLAÇA MAJOR

la carretera d'Osca, una de les vies mes concorregudes de la Barbatania y Somontano, bastant planera y propera a les montanyes que ocupan tota la faxa N. d'abdues comarques. Es interessant per los punts de vista que s'hi desarrowllan. Seguimla, en la excursió, que aném a empendre fins a arriwar enfront de Peraltila.

LA PERDIGUERA

A Peraltila, nos cal dexar la bona carretera y ficarnos per un mal camí que vá a La Luenga. Com forma angul bastant recte ab aquella

1) Registre 3,110, foli 43, A. C. A.

vía, nos en allunyám depressa. Los automovils hi tenen pena de la vida y quasi també les tartanes, d'arriscarse per un camí que hi fa de tant mal transitar.

Dexém a La Luenga per no tenir atractiu especial arqueològic o artístic dita població. Es una petita vila agrícola, quina iglesia conserva en sa absis fragments d'art romànic, sense cap importància. Tenia un vell campanar, segurament gòtic del XIII o XIV, per les indicacions que d'ell recollirem. Lo campanar, aquell any (1909) acabava d'ésser totalment reconstruït, mercès a la lliberalitat del conegut aragonés Basilio Paraiso, fill de La Luenga, qui així volgué honrar la sua vila natal.

Continuant la ruta per aquella mateixa via, sempre en mal estat, als tres kilòmetres aproximadament, eram a la població de La Perdiguera, qual paraula se presta a variades presumpcions. Podrà creure's que es un derivat de *perdiu*; mes per nosaltres devalla de *pertica*. En lo segle XIII, la *pértica* o mitja forca, era senyal de jurisdicció y en l'any 881, la *pertica* era una mida longitudinal, equivalent a vuyt peus y mitj ¹. *Perdiguera de Pertusa* se li deya en lo segle XV, per ésser *aldea* depençant de Pertusa.

En aquesta partida Occidental de la Barbatania, entre dos vells monuments artístics, la ja enrunada capella romànica del *monte Arruego*, que se suposa dels templers y lo famós campanar plateresch de Pertusa obrat en 1575 ² existia encara en 1909, en péssim estat de conservació, la torra del campanar de la Perdiguera, immediata a la sua iglesia gòtica.

Se construï la iglesia, dintre lo circuyt d'una vella fortificació. Es notable per la sua fàbrica, que suplía la falta d'estratègia del lloch ahont s'alçava, sobradament planer en tres dels seus quatre punts cardinals. Les parets fetes de bons carreus, tenen 14 palms de gruix. La volta d'aresta que s'inicia en lo seu interior, contrastant ab alguns archs de mitj punt de les obertures exteriors, poden demostrarnos que la obra se degué al segle XIII. Contra lo que 's solia fer en les construccions poliorcètiques d'aquesta época, en la torra s'hi entrava per lo plà terror. No es dubtós creure, donchs, que estava al interior d'un clòs ben murat, qual porta d'accés junt a la iglesia, no fa gayres anys que 's destruï. De altres despulles de torres que existien en peu en

1) Any 881: ab referència al comtat d'Empuries, en un *mall* o judici, se diu: «et contra occidente habet perticas LXXX et habet ipsa pertica que est mensurata pedes VIII et medio». (Villanueva: *Viaje literario*, vol. XIII, doc. VI.)

2) Vegis lo magnífic gravat del campanar de Pertusa y lo que d'ell ne diuen los *Recuerdos y bellezas de España*, vol. d'Aragó.

1844, ne parlen Piferrer y Quadrado. Mes d'elles sols ne queda lo breu recort que, aquests autors han consignat en tant benemèrita publicació. La actual torra campanar, está molt arrunada y desapareixerá aviat puix hi ha proposit de construirne altre de nou degut al arquitecte diocesà de Lleyda Sr. Campmany.

La construcció de la torra campanar no es uniforme : puix mentres

LA PERDIGUERA

INTERESSANT TORRA CAMPANAR DEL SEGLE XIII, JUNT A LA IGLESIA

que tota la cara devantera, ço es, la mes exposada als projectils del enemich, es tota ella construïda de filades de pedra, les altres tres cares, sols tenen de pedra los set primers metres aprop de terra. Aprés pugen de pedra uns montants, a manera d'armadura, y tot lo restant de la paret está omplert de tapia. S'hi entrava a ran de terra, per un portal estret que atravessa unes parets de 14 palms. Al seu interior y á bona alçada s'inicia una volta d'aresta.

La iglesia gòtica, apar feta en lo segle XIV y no está acabada a

bon segur, per haverse començat massa esplendorosament. Son interessants los archs lobulats del interior.

Segons lo párroco, La Perdiguera pertanyé al Comte d'Aranda.

En una gran casa senyorial se conservava la maça dels Maça de Liçana, de qui's deya successor, lo Sr. Caveró.

FRANCESCH CARRERAS y CANDI

(Acañard.) Clixés d'en Juli Soler.

NECROLÒGICA

TRIST ha sigut enguany pera 'l nostre CENTRE EXCURSIONISTA DE CATALUNYA 'l començ de la present temporada, ja que la mort cruel ha arrebatat, ab sa terrible dalla, dos dels nostres benvolguts consocis, individus tots dos de la seva actual Junta Directiva: en Juli Vintró y l'Emili Llatas. Quan abdós amics y companys se preparaven per prosseguir, ab més fermesa y activitat que mai, les tasques de la nostra associació, han desaparegut del món dels vius, deixant-nos en trist desconsol. Al fort de la vida, en plena possessió de totes llurs activitats, han mort aquests dos companys que ab tant llument venien aidant-nos en les nostres tasques. ¡Que en pau reposin!

Era en Juli Vintró un d'aquells bons patricis que ja formaven en les regles del CENTRE EXCURSIONISTA DE CATALUNYA al constituir-se aquest com a resultat de la fusió de l'«Associació Catalanista d'Excursions Científiques» y l'«Associació d'Excursions Catalana», y que ab tota constancia han anat treballant en son sí ab gran entusiasme y noble desinterès. Excursionista actiu y entès, havia anat resseguint la major part de les encontrades de la nostra terra; y, portat de les seves aficions arqueològiques, havia estudiat molts dels monuments arquitectònics existents a la nostra patria com a llegat de passades generacions. Resultat y fruit de la seva vida activa, són algun treball publicat en aquestes planes durant els seus primers anys d'aparició, y un bell aplec de nombroses y boniques vistes fotogràfiques que guardava ab tota cura y oferia desinteressadament a tots els que les sollicitaven pera fins nobles y plausibles. Altra tasca important duia a cap en Juli Vintró : ens referim als seus estudis topogràfics. Notant en Vintró, com molts altres, la falta d'un bon mapa

de Catalunya, no 's limitava a exhalar sos planys, sinó que, com treballadora y incansable formiga, anava preparant els materials precisos pera la publicació d'aquesta obra colossal. Per això 's dedicava ab gran cura a colleccionar tots els plans y mapes oficials y particulars que venien publicant-se, y, junt ab els datos que ja tenia, els reduïa tots a una mateixa escala y anava rectificant tots els errors que contenien, fent així feina profitosa y lloable. An això dedicava moltes de les seves estones diguem-ne vagaroses, preparant la realització del seu intent (moltes voltes exposat an el que aquestes ratlles escriu) d'anar publicant per fulles diverses el mapa complet de la nostra terra.

En Vintró fou elegit tresorer del nostre CENTRE en desembre de 1893, carrec que, ab algun repòs, havia anat exercint durant anys successius, y que actualment exercia ab un interès y cura ben lloables, que igualment havia demostrat en el carrec de bibliotecari que, per les seves aficions y especials qualitats, se li havia encomanat. Personalment era en Vintró un home bondadós, modest, de caràcter afable y atractívol, que 's feia estimar de tots aquells que l'havien tractat. Va morir a la matinada del dia 22 del darrer mes d'octubre.

L'Emili Llatas va entrar al nostre CENTRE, a principis de l'any 1904, ab aquella tongada de joves arquitectes que fundaren y constituïren la nostra Secció d'Arquitectura, en la primera junta de la qual va desempenyar el carrec d'arxiver. Prompte, molt prompte, va identificar-se ab la manera de ser de la nostra institució, dedicant-li molts dels seus coneixements y activitats. Diguin-ho, si no, la llarga llista d'excursions que va realitzar, les conferencies donades en el nostre CENTRE, y la publicació en aquestes planes de la seva interessant monografia sobre *La Catedral vella de Lleida*. En 1907 fou elegit pera 'l carrec de secretari primer de la nostra entitat, havent desempenyat posteriorment el de president de la Secció de Fotografia y, per últim, el de vocal de la Junta Directiva, que ab tot lluiment venia desempenyant. De caràcter observador y de pregons coneixements, actiu y estudiós, treia profitosos resultats de les seves excursions y viatges realitzats per França, Belgica, Anglaterra, Austria y altres països que darrerament havia visitat. Amable y servicial, de conversa atractívola, s'havia fet benvoler y estimar entre nosaltres, que avui plorem la seva mort, ocorreguda 'l dia 31 d'octubre prop-passat.

No volem ni pretenem, en aquests moments, dir res més en lloança dels nostres perduts companys. La Junta Directiva del nostre CENTRE té acordat dedicar una sessió necrològica an aquests dos benvolguts consocis. En son dia publicarem, doncs, els treballs que 's

dediquin a la llur memoria. Avui ens limitem a fer constar la llur mort, a plorar tant trista pèrdua, y a fer avinent l'eterna recordança dels nostres bons amics en Juli Vintró y l'Emili Llatas, que sens dubte perdurarà en aquesta casa pairal de l'excursionisme català.

MEMORIA DEL SENYOR SECRETARI¹

SENYORS:

No crec pas que, en els molts anys de vida que porta ja sortosament el nostre CENTRE, se'n comptin gaires en els quals hagi demostrat més activitat y vida que en el que acabem de passar; y de pocs també, potser, ha recollit millors fruits.

Molt difícil, per no dir impossible, fóra l'enumerar d'una a una totes les excursions efectuades pels diferents grups de consocis nostres durant l'estiu de 1910; però entre elles cal remarcar la que's féu, sortint de la nostra ciutat el dia 14 d'agost, vers Tàrraga y Pobla de Segur pera remuntar, l'endemà, l'hermosíssima vall del Noguera Pallaresa y, els dies successius, atravessar aquelles llunyanes encontrades, deixar enrrera llurs estanys y cascades, y emprendre l'ascensió de l'alterosa Pica d'Estats, objectiu de la sortida, y fer el retorn pel collet de Sotillo, pera arribar, el vespre, a Tor, y, l'endemà, a la Seu d'Urgell, ont se dissolgué l'excursió pera anar els uns vers Puimorens y Puigcerdà, y els altres fer l'ascensió al magnífic Peiraforca.

Durant el mateix mes d'agost, els dies 13, 14 y 15, altres grups de companys recorregueren les altes serralades del Puigmal y Pic de l'Infern, o les pregones valls y enasprats cimals d'Ull de Ter y Nuria; y altres, en fi, anaren a explorar les coves de Rialp, a Ribes.

La temporada d'hivern fou inaugurada per aquells ardis companys que'l dia 29 d'octubre sortiren de Barcelona pera recórrer les feréstegues encontrades de l'alt Bergadà, y les serres del Moixaró y Cerdanya, anant a rendir viatge a Ribes el dia 2 de novembre.

Les encontrades de Moyà y Santa María de l'Estanty foren visitades els dies 9 y 10 de desembre; y més endavant, els dies 24 a 27

1) Llegida en la sessió inaugural de curs del CENTRE EXCURSIONISTA DE CATALUNYA celebrada'l dia 3 d'aquest mes.

del propi mes, un bon grup de socis de la «Secció de Sports» resseguien tota la vall del Rigart, la de la Molina y les serres d'Abetar y pla d'Anyella, pera fruir una volta més de l'espectacle magnífic y corpredor de la montanya a l'hivern.

Y entrem ja a l'any nou. Durant tot el mes de janer no 's fa excursió oficial de cap mena. Sembla que 'ls nostres companys s'hagin cansat y vulguin canviar de vida, per allò d'«any nou, vida nova». Es cert que han canviat de vida; però no es pas perquè s'hagin cansat, sinó perquè tots treballen activament en la preparació d'una de les més grans y hermoses manifestacions de vida que ha donat el CENTRE EXCURSIONISTA DE CATALUNYA : la gran Setmana de Sports d'Hivern celebrada a Ribes del 29 de janer al 5 de febrer. La brevetat d'aquesta *Memoria* m'impedirà donar compte detallat de la mateixa : basti dir, no més, que segurament cap acte organitzat pel CENTRE adquirí tanta importància, y que pocs, segurament, li donaren més renom.

Els darrers dies de festa del mes de mars foren enguany ben aprofitats, puix mercès an ells un grup de consocis emprengué una excursió vers Camprodon y Ull de Ter pera fer pràctica de sports d'hivern, y un altre 's dirigí cap a l'hermosa Costa Brava, visitant les escaients viles de Blanes, Lloret y Tossa.

Les excursions realitzades durant la Setmana Santa y dies de Pasqua no puc pas citar-les totes; però sí, entre elles, haig de fer esment de la que 's dirigí vers els ports de Beceit, fent l'ascensió al Mont-Caro; de la que recorregué les serres de Cardó y riberes de l'Ebre fins a Xerta y Tortosa; de la que, sortint de Penyíscola, recorregué aquelles hermoses encontrades; de la que de Coll-Fret y Pla-Travé 's dirigí al Puig-Sacalm; de la que resseguí 'ls alterosos cims de les serres de Cabrera, la Salut, y el Far; y, finalment, d'una ascensió a l'alterós Montseny.

Els dies 20 y 21 de maig s'efectuà una excursió a Manresa, Balsareny, Sant Cugat del Recó, Suria y Coaner, pera visitar algunes esglésies, veritables joies de l'art romànic de la nostra terra.

Pel mes de juny (l'últim que 'm toca ressenyar), durant els dies 3 y 4, s'efectuaren dues excursions al Montseny : l'una pera anar a plantar la tenda de campanya dalt d'aquells alterosos cims y passar-hi la nit, y l'altra pera recórrer les belles encontrades d'aquella gegantina serra y fer l'ascensió a les Agudes pera gaudir de llur extens y encisador panorama.

Pels mateixos dies se féu una altra excursió a les Guillerries, sortint d'Hostalric y Sant Hilari pera passar el coll de Carós, serrat de les Tres-Creus, y Vallclara, cap a Sant Andreu de Balcells, Vilanova y

Sant Romà de Sau; escalar les alteroses cingleres de Tavertet, y, pels santuaris de la Salut y el Far, arribar a Sant Feliu de Pallarols pera retornar a Barcelona.

Els dies 15 a 19 del propi mes foren visitades pels nostres consocis les belleses de l'engorjat de Sant Aniol y els cims de Bassegoda y de Finestres; y, finalment, durant els dies 23, 24 y 25, un petit grupo 's dirigí vers l'alt Bergadà, seguint un dels més comuns itineraris.

Els cursos y conferencies del curs finit foren també de gran importancia.

La sessió inaugural se celebrà 'l dia 21 d'octubre. En ella, el secretari sortint, D. Pere Domenech, llegí la *Memoria* reglamentaria; y el president, D. César A. Torras, el *Discurs inaugural*, que fou un veritable y seriós estudi de toponimia.

Els dies 28 d'octubre y 4 de novembre, D. Guillem de Barnola donà dues interessants conferencies referint-se a l'*Excursió al Pallars, Andorra, Pica d'Estats y Peiraforca*.

El dia 11 del propi mes, D. Ceferí Rocafort ressenyà unes *Excursions per la Conca de Tremp, alt Pallars y frontera d'Andorra. Ascensió al pic de Saloria*.

El dia 18, Mn. Jaume Oliveras, l'*Excursió per Asturies y fondalades del riu Cares, ab ascensió a la Peña Santa*.

El dia 25, D. Emili Llatas, *Una visita als castells francesos de Concy, Pierrefonds y Blois*.

El dia 26 tingué lloc la sessió necrològica de Mn. Norbert Font y Sagué. Llegí la *Biografia* 'l Sr. Francisco Novellas, y fou clos l'acte ab unes sentides paraules del nostre president.

El dia 2 de desembre, D. C. A. Torras ressenyà l'*Excursió de Puigllançada a la Verruga. Serres de la dreta del Rigart*.

El dia 9, D. Joan Danés y Vernedas disertà sobre 'l tema *La Nit de Sant Joan al Querlit*.

El dia 16, D. Francisco X. Parés, sobre *Un viatge per Italia* (primera conferencia).

El dia 23, el professor Dr. Guillot ressenyà unes *Exploracions per les regions brasilenques atravesades per l'Amazonas*.

El dia 30 del propi mes, el Dr. D. Francisco Xavier Parés y Bartra donà la segona conferencia del seu *Viatge per Italia*, el tema de la qual fou continuat pel propi senyor en les vetlles del 27 de janer, 10 y 24 de febrer.

Les valls d'Aragües y d'Aisa; Campfranc : ses valls y ses montanyes; foren els temes desenrotllats per en Juli Soler els dies 13 y 20 de janer.

D. C. A. Torras ressenyà, el dia 17 de febrer, *Una excursió per la comarca del Cardener*.

Mn. Jaume Oliveras ens explicà, el dia 3 de març, una excursió per Andorra y pel Pallars; y el dia 17 del propi mes el nostre benvolgut company Eduard Vidal y Riba donà compte d'una anada hivernenca al xalet del Canigó.

El dia 24, en Guillem de Barnola féu conèixer *Una excursió per l'alt Bergadà y serres del Moixaró*; acabant-se 'l mes amb la conferencia que l'Emili Llatas va donar, el dia 31, sobre 'l tema *Una visita a Verona y un passeig pel llac de Garda*.

Els dies 7 y 21 d'abril, D. C. A. Torras donà a conèixer una *Excursió per les gorges del Fresser y les serres del Caillar y una altra Del Puigmal al pic de Bastiments, passant pel fil de la carena pirenenca*. Acabà 'l mes el Sr. Vidal y Riba amb la seva *Excursió per l'Urgell, Segarra y Conca de Barbarà*, ressenyada 'l dia 28.

Els dies 5 y 19 de maig, el nostre benvolgut amic, y soci delegat a Sabadell, en Francisco de P. Bedós, donà dues interessants conferencies sobre 'l tema *Cardó y les riberes de l'Ebre*.

El dia 12 del propi mes, l'Armengol Arruga 'ns havia fet conèixer unes *Excursions pels voltants de Zermatt*.

El dia 29, el Dr. Parés y Bartra ressenyà *Una visita a les importants ciutats de Toledo y Burgos*.

Els dies 2 y 9 de juny foren aprofitats per en Juli Soler pera donar a conèixer *La Vall del Tena y una Ressenya d'itineraris* per la mateixa.

L'última conferencia fou donada 'l dia 30 de juny, sobre 'l tema *Una visita a les esglésies romàniques de Sant Cugat del Recó y Santa Maria de Coaner*, pel benvolgut amic, y sempre bon company, l'Emili Llatas. Poc haviem de pensar, els que l'escoltavem, que ja no hi tornaria!

L'activa Secció de Folk-lore no 's quedà pas enrera. Començà les seves tasques ab una sessió en honor d'en Manel Milà y Fontanals, celebrada el dia 12 de novembre, en la qual prengueren part en Ramon Miquel y Planas, en Rosend Serra y Pagès y la Srta. Manela Fina; y, els dies 3 y 17 de desembre, en Feliu Duràn dissertà sobre 'l tema *L'Antiga religió grega*.

Els dies 31 del propi mes y 14 de janer, fou llegit un treball de la Sra. Sara Llorens de Serra titulat *El Folk-lore de les illes Canaries*; y, els dies 28 de janer y 11 de febrer, la Srta. Adelaida Ferré 'ns féu conèixer uns *Comentaris a les rondalles de Perrault*.

El dia 25 de febrer, en Rosend Serra donà una conferencia sobre

el tema *Els Mals esperits*; y, el dia 21 d'abril, una altra respecte a *L'Infern y el Purgatori segons el poble*.

El dia 7 d'abril, en Ramon N. Comas, havia donat a conèixer *Unes notes folk-loriques barcelonines*.

La segona conferencia de *L'Infern y el Purgatori segons el poble*, tingué lloc el dia 6 de maig, y la tercera 'l dia 3 de juny; essent cantades les cançons populars corresponents per la Srta. Adela de Cots, acompanyada al piano per la Srta. Pilar Rodón.

El dia 22 de maig, en Miquel S. Gatuellas féu conèixer un estudi crític de la rondalla *Els Tres pretendents*; y el propi senyor, el dia 3 de juny, un altre estudi de la llegenda ibèrica *El Tribut de les cent donzelles*.

Continuaren també, en el curs que anem ressenyant, les *Converses d'Arqueologia* d'en Pelegrí Casades Gramatxes, qui s'ocupà, durant el mateix, de l'*Escultura, la Ceràmica, la Numismàtica y l'Orfebreria gregues del període clàssic*.

Entre 'ls demés actes organitzats pel CENTRE EXCURSIONISTA s'ha d'assenyalar, el Concurs de Fotografies, y l'Exposició de les mateixes en les sales de la casa Reig, els primers dies de juny; que constituïren un veritable èxit mercès a l'excelent direcció de la nostra Secció de Fotografia.

També 'l nostre CENTRE, durant el curs passat, ha donat a llum noves publicacions, que van enriquir de mica en mica la seva biblioteca. Són aquestes el volum de les *Conferències* donades en el nostre local ab motiu del *IV Centenari de la mort del rei Martí*, y l'obra *Botànica popular*, d'en Cels Gomis.

L'acció del CENTRE EXCURSIONISTA DE CATALUNYA ha fet néixer y créixer dues noves entitats : la «Secció de Sports de Ribes» y el «Centre Excursionista de Terrassa», que vegeren assistir a llurs inaugurals una bona representació del mateix; y, junt ab aquestes y les demés entitats excursionistes de la nostra terra, organitzà 'l Primer Congrés Excursionista Català, celebrat a Lleida 'ls dies 24 y 25 de juny del corrent any; acte de veritable importància pel gran nombre de companys que de tots els endrets de Catalunya s'hi aplegaren, pels treballs que s'hi presentaren, y pels resultats de les seves deliberacions. Ab tal motiu se varen organitzar diferents excursions, cap a Monçó, cap a Fayó, pel Segre y per l'Ebre, etc.

Aquests són, senyors, els treballs del CENTRE EXCURSIONISTA durant el curs passat, an els quals s'han d'afegir les gestions, quasi á punt d'acabar-se satisfactoriament, pera construir el refugi de la Renclusa a les Montanyes Maleïdes; gestions que hauran pogut ser

dutes a terme mercès a la força y a l'activitat dels seus associats, que pujaven, a l'acabar el curs, a la respectable xifra de 1,157, y dels quals n'hi havia 154 d'ingressats durant el mateix.

Y vaig ja a acabar dedicant un record als consocis

Francisco X. Tobella d'Argila,

Joan Queralt,

Eduard Castellet,

Felip Bertràn d'Amat,

Antoni Coll y Gasch,

Ramon Tapis y Martí;

y Joan Vacarisses,

morts durant el curs que he ressenyat; y, además, un altre (encara que no correspogui fer-ho avui) als bons amics y companys de Junta que acabem de perdre : en Juli Vintró y l'Emili Llatas.

FIDENCI KIRCHNER

DISCURS DEL SENYOR VIÇ-PRESIDENT¹

SENYORES :

SENYORS :

AMICS Y COMPANYS :

ERA ja una consuetut tradicional, y desde sempre establerta en aquesta casa, que, en tals diada y acte com els que ara estem celebrant, s'oís la veu autoritzada de persona de regoneguda respectabilitat per sos propis valer y mereixements que, ab ferm coneixement de causa y en forma agradosa y atractívola, anés desgranant un veritable parlament, digne de tal acte y de tal casa, desenrotllant qualche tema relacionat ab les tasques y finalitat propies y característiques de l'excursionisme català. Aquest lloable costum se veu enguany interromput pera seguir-ne un altre més modernament establert, com es el que 'ls viç-presidents d'aquest CENTRE substitueixin en aquesta solemnitat al president durant un dels anys en que desempenyin el llur càrrec : així ho han vingut fent darrerament els meus pre-

1) Llegit en la sessió inaugural del CENTRE EXCURSIONISTA DE CATALUNYA celebrada 'l dia 3 del corrent mes de novembre.

decessors, els companys y bons amics Srs. Massó y Torrents, Casas-Carbó, Serra y Pagès y Cabot y Rovira. Ben cert es que durant aqueixes anyades van oir-se veus eloqüents y bells parlaments, interessants y agradosos; mercès a les qualitats personals d'aqueixos companys, que ben dignament podien substituir y substituiren als respectius presidents d'aquest CENTRE EXCURSIONISTA DE CATALUNYA; més es igualment ben cert que avui no succeeix pas així. En descàrrec meu sols vos faig avinent que, si això ha esdevingut, no me n'heu de culpar a mi : culpeu-vos-en vosaltres, aimats consocis, que, sabent-me més bona voluntat que bon encert, m'elegíreu per aquest càrrec.

Y ara, pronunciats aquests mots, expressió de ma veritable manera de sentir y dits ab tota facilitat, es quan veig lo difícil de ma tasca, lo escabrós del camí que 'm veig obligat a seguir, els obstacles ab que, naturalment, toparé pera complir ab el meu compromís. Perquè ¿de què 'us parlaré jo que no ho hagi ja fet, ab sa paraula sempre vibrant y convedora, el nostre benvolgut president, el benemèrit D. César August Torras, que, per sort y ventura nostra, ha vingut regint, y regeix encara, els destins d'aquesta casa durant els darrers anys, seguint ab tot encert y bon èxit les bones petjades dels Srs. Picó y Campamar, Lluís Marian Vidal, Maspons y Labrós y Antoni Rubió y Lluch, que 'l precediren en el càrrec de president d'aquest CENTRE?

Perquè es lo cert que aquests senyors y companys, y els que ocuparen el lloc presidencial de les dues entitats «Associació Catalanista d'Excursions Científiques» y «Associació d'Excursions Catalana», que ab llur fusió constituïren y donaren naixença al nostre CENTRE EXCURSIONISTA DE CATALUNYA, han anat desgranant tot el programa de l'excursionisme català, exposant les seves tasques consecutives, la seva finalitat enlairada, la seva missió educadora y patriòtica, els medis més factibles y recomanables pera arribar al compliment del seu fi, a l'assoliment del seu ideal. Després de les llurs magistrals exposicions, no sé de què parlar ni què dir-vos. No vui pas malbaratar la bona obra dels altres, ni puc parlar-vos dels propòsits del CENTRE pera l'esdevenidor : sortosament hi ha aquí 'l nostre president, Sr. Torras, a qui-en tot cas pertoca aquesta tasca. Jo, pobre y humil espigolaire, m'entretindré a veure si trobo quelcom, per entre 'ls camps ben conresats de l'excursionisme català, pera arreglar-ne barroera toia de que poder fer-vos senzilla però coral ofrena.

Quasi tots els parlaments pronunciats pels meus predecessors que han ocupat aquesta tribuna en aital diada, ens han exposat els problemes y qüestions més importants relacionats ab l'excursionisme

català, indicant la via més segura per la qual havia de marxar el nostre CENTRE en el seu progressiu avenç vers l'horitzó de les seves consecutives caminades. Tots ells ha convingut en marcar per a'l nostre CENTRE una orientació científica y patriòtica, valent-se de l'excursionisme com a medi de cultura y d'instrucció, que al propi temps fortifica 'l cos, moralitza 'ls costums, aviva 'l patriotisme y explica l'esperit, aixecant l'ànima vers les regions de l'Art, de la Ciència y de la Patria.

No haig de ser pas jo qui contradigui avui aqueixa orientació, a la qual segurament deu la nostra entitat el ser lo que es : una associació potent, volguda dels propis, respectada dels extrany, y que va caminant d'èxit en èxit per la via dreturera, complint gloriósament la missió que li està naturalment encomanada. Però l'aspecte científic no es pas ni ha de ser l'únic aspecte de l'excursionisme català, sinó que, agermanats ab ell y com altres branques d'un mateix y robust arbre, hi ha 'ls aspectes patriòtic y artístic, que no hem d'oblidar els excursionistes catalans, perquè responen certament a una necessitat sentida.

Si l'home de ciència troba en l'excursionisme objectes d'estudi, y el patriota hi cerca reconfortaments, aprenent a estimar son propi terror a mida que va coneixent-lo, què no 'us diré de l'artista? Si l'Art es la manifestació o 'l sentiment de bellesa, ¿ont cercar-la millor que dins d'aquest camp vastíssim que 'ns ofereix la mare Naturalesa, rublerta de gales y belleses que 'l Creador o la mà de l'home hi han anat escampant? Si a la Ciència se la cerca y a la Patria se la vol, a la Natura, mare d'una y altra, se l'admira y se l'aima, convertint-la en objecte d'estudi y adoració. Y pera adorar-la, pera estimar la Natura, es precis conèixer-la; y pera conèixer-la cal haver-la sentida. Y pera sentir-la es precis haver-la recorreguda per valls y montanyes, de nits y de dies, a ple estiu, a l'esclat de primavera, al fort de l'hivernada y a l'escaient temporada tardorencia; pera sentir-la cal haver-se trobat a son redós, sens més companyia que sos propis elements, ab el brogit de les arbredes, el cantar de l'aucellada, els udols de la tempesta y els remoreigs de l'aigua, ja saltironejant o esmunyint-se per xaragalls y torrenteres, ja rompent-se y destriant-se ab el soroll monoton y persistent de les onades. Y això sols l'excursionista, sols el ver excursionista, pot sentir-ho y explicar-ho. En aquest sentit entenc jo també l'excursionisme : no com un mer exercici físic, com un sport atrevit o com una genialitat perillosa, sinó com a medi moralment educador de sentiments, com a medi de contemplar, fruir y sentir la bellesa, de la qual tot esperit enlairat sent fretura, encara que no

pugui o no vulgui manifestar-la als seus consemblants per cap dels medis posats al alcanç de l'humana intel·ligència.

Veus-aquí, doncs, un aspecte de l'excursionisme que jo crec ben digne de ser atès y esperonat : l'aspecte artístic; millor dit, l'aspecte contemplatiu.

Jo capeixo perfectament un excursionista merament contemplatiu : un excursionista que, sense saber ni interessar-lo si 'l terror que trepitja pertany a tal o qual època geològica, si un monument que mira es gòtic o romànic, si 'l arbres que veu y les besties que ovira són d'una especie o són d'una altra, vagi fent son romiatge per la terra, fruïnt y delitant-se en mig de la seva propria ignorancia. N'hi ha prou ab que aquell home tingui un sentiment de bellesa pera que sigui per nosaltres respectat y admès en els nostres rengles com un company, com un germà. Es més encara : jo crec que aquest aspecte es l'aspecte primordial, originari, característic, de tot excursionisme; jo crec que l'excursionisme pot ésser considerat com un fi y com un medi pera arribar a la consecució d'altres fins més o menys enlairats; y crec que nosaltres, els excursionistes, l'hem de considerar com a fi principalment, com a objecte de les nostres actuacions. En poques paraules : jo crec que l'excursionisme per l'excursionisme ha d'ésser el nostre objectiu principal, y que l'excursionisme aplicat ha d'ésser el nostre objectiu secundari. Y, així entès l'excursionisme, es clar que no es cap ciencia. Pera mi, tal com jo l'entenc y l'exposo, es un sentiment. Digui-ho, si no, aquest excursionisme artístic, contemplatiu, de que vinc parlant-vos; diguint-ho, si no, aquests nostres obrers que, sense coneixements científics de cap mena, surten de ciutat vers les riberes dels nostres rius y els vessants de les nostres montanyes, pera fruir de la vida placèvola del camp y esplaiar-se en la contemplació de les seves bel·leses; diguin-ho també aquest hermós estol de belles y ardides senyoretes que formen en els nostres rengles y vénen a les nostres excursions, portades per la llur exquisida sentimentalitat d'amor y de bellesa. Es, en conseqüència, digne de ser conresat aquest aspecte de l'excursionisme, encara que 'ns sembli que ab ell res hi guanya l'humanitat. Y ¿com no si va inspirat per un sentiment tant enlairat com l'amor a la Natura? ¿Com no si ell ha de contribuir a l'educació dels nostres propis sentiments, fent neixer o avivar les guspires d'artista que tot ser humà cova en son sí?

Perquè, senyors, s'ha de convenir que no té ni pot tenir la més mínima noció d'art ni de sentiment de bellesa qui no senti batre 'l seu cor, extasiar-se 'l seu esperit, davant les grandeses y meravelles

de la Natura. Perquè, si un se sent cor-près davant les bel·leses que la mà de l'home ha escampat per la terra; si un sent vibrar les seves sentimentalitats artístiques davant la rustiguesa d'un poble montanyenc, les poètiques ruïnes d'encinglerat castell, la mole imponent de vell monestir, la taca blanca de bonica vila d'airós campanar, o enfront d'humil ermita, o típica masia gaiament situades al caire d'abrupte penya o de riallera vall; molt més sent y frueix davant els sublims espectacles que ns ofereix la Naturalesa, davant l'obra grandiosa directament deguda a la força potent de l'etern Creador y a l'acció constant dels naturals elements per ell regits a través de segles y més segles. O, si no, proveu-ho : pugeu dalt el cim d'algun dels pics al·terosos del nostre Pireneu, a trenc d'alba, a posta de sol o a bell migdia, ja faci un temps esplendïd, de cel serè, blavor infinida y fresc ventitjol, o bé 'us menaci greu tempestat ab bramuls de furiosa turbonada y núvols y boires misteriosament moguts, enlairant-se y rocegant-se a impuls d'aquella; y sempre, al contemplar aquella vistosa graonada de serres y montanyes, de valls y planes, de rius y estanys, de mar y horitzó donant-se fraternal besada, sentireu (sens cap dubte) l'impressió agradosa y atraient d'un sentiment de bel·lesa, d'un encís irresistible, d'una sublim grandiositat, que quasi no sabeu explicar-vos, però que comprendreu ab independència completa de tota idea, de tota noció, de tot coneixement que tingui o pugui tenir el vostre cervell. Jo, de mi, sé dir-vos que res m'ha captivat tant com aquests espectacles; que, de totes les meves impressions y recordances, cap com les d'aquelles aubades rialleres, ovirades desde 'ls alts cims de la nostra terra, ab la solemne majestat de la naixença d'un nou jorn, o bé les de les trïstors dels cap-vespres melangiosos convidant al repòs y a la concentració.

Y, si bella y atraient es la Natura ab tots sos variats components, res tant bell y atractïvol com les seves montanyes, com els seus cims, lloc sublim pera la contemplació, fita desitjada de les nostres jornades montanyenques, símbol y realitat l'assoliment dels quals ens esperona y enforteix, convidant-nos a seguir amunt, amunt sempre, sens defalliments de cap mena, a fi d'explaiar el nostre esguard y la nostra pensa, enfortint el cos, enlairant l'esperit, guaitant la Patria als nostres peus, y ovirant l'infinït al bell dessobre, com ens diu un dels nostres millors poetes y benvolguts consocis :

« — Cap ont vas, excursionista?

— Amunt sempre, si Déu vol :

a esplaiar millor la vista,

a acostar-me més al sol,
a enfortir ma carn migrada,
a fê aplega de virtut,
a guaitar millor l'amlada
de la terra ont he nascut.»

Diu Ruskin, el gran aimador de la Natura, que 'ls núvols y les montanyes foren sa vida; y, realment, pera l'excursionista que va per aqueixos mons en cerca de belleses y agradoses impressions, cap altre camp millor, cap terror més ben assaonat, que les montanyes, ja sien totes soles o aïllades, o agermanades ab llurs propis elements : l'aigua y l'arbre.

Si sense les montanyes no seria possible la vida física o material, perquè l'aire no podria ser purificat, ni la corrent dels rius sostinguda, ni la terra plana productiva; tampoc sense elles fóra possible 'l satisfer lo nostra set de bellesa, ja que no podriem gaudir en la contemplació de las meravelles que elles ens ofereixen, constituïdes en fites eternals d'irresistible atractiu, y convertides, com diu el propi Ruskin, en començ y fi de tot bell espectacle natural.

Però la muntanya, considerada per sí sola, tindria un sol aspecte, encara que de sublim grandiositat : el seu descarnat ossam ens oferiria l'aspecte d'esglaiadora monotomia, l'aspecte d'una escultura genialment cisellada, però faltada de vida y expressió. Aquestes qualitats vénen a omplir-les l'aigua, origen de tota varietat, acció, vida y bellesa; instrument modelador de la variada estructura de la terra; vestimenta variada que en forma de rius y torrenteres, cascades y estanys, boires y núvols, mantells de neu y auriols d'arcs y cercles de Sant Martí, enjoia tota la terra; y l'arbre, de bellesa y vida sens consciencia, fitant sempre l'espai, esberlant la terra ab la força de ses arrels potents, ombrejant-la ab son esbadallat brancatge y oferint mil tonalitats de variada coloració.

Aquests tres elements (la terra, l'aigua y l'arbre) són la font de tota bellesa natural, que va creixent graduadament y progressiva desde les valls y les riberes de la terra baixa fins a les afraus y encontrades de les més altes montanyes.

Y que la terra, en general, es bella, diguin-ho 'ls nostres artistes, que hi troben font inestroncable d'inspiració pera crear o manifestar, millor dit, tota classe de belleses. El poeta, el músic y el pintor, dins de l'art descriptiu de la Natura, han produït les llurs obres més genials; y creieu que pera produir-les es precis que les hagin viscudes, que les hagin sentides.

A tot home que sense saber de música, ni entendre de regles poètiques, ni preocupar-se de perspectives ni coloracions, ens diu fruir y frueix d'un goig intensíssim a l'oïr les dolces melodies d'una hermesa pàgina musical, o al llegir les rimes d'una bella composició poètica, o al contemplar una tela deguda a un bon pinzell, ens el creiem, y el respectem com a home d'exquisida sentimentalitat. Què no hem de fer, doncs, ab aquell excursionista que, sens altres preocupacions ni coneixements, va sols cercant esplais y fruïcions davant els espectacles bells y atractívols de les nostres montanyes?

Per això us deia que comprenia l'excursionisme contemplatiu, l'excursionisme montanyenc, independentment de tota noció y mira científica o cultural. Y per això us deia que calia conresar també aquesta branca de l'excursionisme, aquest aspecte que ell mateix ens ofereix en mig de les seves múltiples varietats. Jo comprenc y admiro l'excursionista que ab el seu sarró y el martell va recollint pedres minerals y fòssils que poder classificar y estudiar, reconstituint l'història de l'escorça y les entranyes de la nostra terra; jo comprenc y admiro 'l qui, per plans y montanyes, per la superfície y per les interioritats en la terra, va recollint plantes y animals a l'encalç d'espècies noves y desconegudes; jo comprenc y admiro 'l qui, ab el llàpiz y el carnet d'apuntacions, va seguint pobles y llogarets y cabanes, cercant belles cançons y corrandes, aforismes, costums, llegendes, tradicions, jòcs infantívols y demés elements que constitueixen la gamma variada del saber popular; jo comprenc y admiro 'l qui va examinant castells y monestirs, creus de pedra, ermitatges, monuments megalítics y demés construccions que ens han llegat els nostres avant-passats, ja fent-ne objecte d'estudi, ja senzillament de mera contemplació; però jo comprenc y admiro també l'excursionista que, sens finalitat ni mires científiques ni instructives, sens més bagatge que 'l seu sarró, ben ajustat el seu calçat y empunyant fort bastó, va atravesant serres y més serres, y assolint cims y més cims, ab el sol objecte de veure y admirar.

Y aquest excursionisme (per què no dir-ho?), que per alguns es mirat ab cert recel a la nostra terra, y fins a la nostra casa, no 'us ha de fer cap por, y el que vagi arrelant-se a Catalunya no 'us ha d'inspirar cap temença. Es clar que, al néixer y formar-se a la nostra terra l'excursionisme y les primeres entitats excursionistes en un període de començos de renaixença patria, havia de respondre principalment y exclusiva a les necessitats de l'època, contribuint al nostre renaixement y tenint, per lo tant, el caràcter y l'aspecte científic y cultural que se li donà en benefici de la reintegració de la nostra

propria personalitat, posant carreu sobre carreu en aquest colossal edifici de la nostra restauració nacional. Però avui, que 'l desvetllament de Catalunya es ja una realitat vivent; avui, que totes les branques del saber humà 's veuen conresades, a la nostra terra, en català y a la catalana; avui, que per tot neixen y 's formen entitats y institucions de cultura; ja no es tant precís, ja no es tant indispensable, que nosaltres tinguem aquest caràcter eminentment científic o instructiu que hem vingut tenint en qualitat d'entitat precursora del nostre desvetllament cultural y patriòtic.

Per això crec que 'l CENTRE EXCURSIONISTA DE CATALUNYA ha fet molt bé de fomentar darrerament l'excursionisme sportiu y contemplatiu, creant en son sí una Secció especial de Sports de montanya: això sens detriment de les altres modalitats de l'excursionisme català que simultaniament poden y deuen conresar-se dedicant-hi altres Seccions com les nostres d'Arquitectura, Folk-lore, Fotografia, Geografia física y Geologia, y Arqueologia y Art; y entenent lo sport no sols com a passatemps y exercici físic, sinó com a medi d'enfortir l'esperit, ensems que 's vigoritza 'l cos; com a medi d'enlairar l'ànima, de conresar els sentiments, al propi temps que de normalitzar les funcions fisiològiques del nostre humà organisme.

Per això dic als recelosos que no temin; perquè, en primer lloc, l'arbre de l'excursionisme català es prou potent y ufanós pera que sota son brancatge s'hi arredossi tot-hom, y està prou fermament arrelat en el nostre terror, y ben assaonat pel nostre poble, pera que la poixança d'una de les seves branques pugui perjudicar les demés; y, en segon lloc, perquè aquest excursionisme (diguem-ne sportiu) es el primer pas, moltes voltes, pera dedicar-se a altres estudis, ja que no hem d'oblidar que l'esperit d'investigació es innat en la naturalesa humana, y que l'home que comença per veure acaba per investigar y difundir després els seus propis coneixements; y així, quasi sempre, de la vera contemplació 'n ve un reconcentrament, un estudi. Y, l'excursionisme que ha començat sols com un passatemps o com un contrapès higiènic, acaba per esdevenir palanca de moralització, esperò d'intel·ligència, estímulo del patriotisme, com en ocasió semblant a la d'avui deia 'l malaguanyat company Sr. Arabia y Solanas; encloent així tota la finalitat de l'excursionisme en aquests quatre mots : veure y conèixer, admirar y estudiar.

Y per això dic a vosaltres, companys y amics que esmerceu les vostres forces y els vostres afanys en recórrer les nostres serralades sens altra norma, desig ni finalitat que veure y admirar, cercant emocions y fruint de goig intensíssim : Seguiu, seguiu en les vostres empreses

y propòsits, o, millor dit, en la vostra manca d'empreses y propòsits; aneu resseguint les altes encontrades de la nostra terra : que 'ls vostres passos, que 'l vostre romiatge, en apariencia inconscient, no deixarà de donar fruits sanitosos y resultats esplendents. Y deixeu-los dir, an aquells que, en broma o seriosos, vos motegen de salta-marges, trepa-roques o menja-kilòmetres; que vosaltres, en les vostres excursions, hi trobeu ja tota la recompensa, tota la fruició, com mai cap home pugui haver sentit; que vosaltres, anant de cim en cim y de serra en serra, aneu gaudint de la bellesa y de la poesia que traspúa per aqueixes hermoses regions, y prepareu la tasca metòdica que altres faran seguint les vostres petjades, de la mateixa manera que les laborioses abelles, anant de flor en flor, van xuclant tota l'aroma, la flaire, l'essència que desprenen, y que elles, inconscientment, transformen en mel y cera, que altres aprofiten.

Y, admesa o sentada la conveniencia o la necessitat d'admetre y fomentar aquest aspecte de l'excursionisme, ens cab fer-nos altra pregunta : ¿Es la nostra terra, es la nostra Catalunya, camp a propòsit pera 'l seu conreu? ¿Pot l'excursionista, dins el terror de la nostra patria, gaudir d'aquells espectacles bells y sublims que 'ns ofereix la mare Natura?

Això equival a preguntar si la nostra patria es bella, y vosaltres direu lo que a aital pregunta respondrieu després d'haver recorregut les catalanes encontrades. Sí, amics y companys : diguem-ho sense eufemismes y en veu ben alta : la nostra terra es bella, ab les serres y montanyes que per tots endrets l'encreuen, ab els rius y torrenteres que remorejant la reguen, ab les planes y valls que productivament l'enriqueixen, ab la mar mediterrania que gaiament la besa. Sí : la nostra terra es bella, ab son seguit de cims y serralades, sos encinglerats toçals, ses pregones afraus, ses fresques valls y costes pintoresques; brodada de pics y comes, gorges y estanys, saltants y cascades, descarnats ossams y frescos pasturatges O, si no, seguïu-la, y resseguïu-la, veient y admirant sos prats verdois, ses frondoses boscuries; ab la remor de l'oreig al passar per entre les capçalades de pins y abets o per entre 'l brancatge potent de roures, castanyers y alzines; sos camps y sembrats, pel ventitjol remoguts com les onades de la mar; y sos vinyars esplendorosos, y sos rics fruiterars, y ses tendres hortes : tot matisat de color verd de riques y variades tonalitats. Seguïu-la y resseguïu-la per les platges y costes que la voregen, pels rius y torrenteres y reguerons que l'hermoseger, pels turons y cims que la coronen, y us convencereu, si ja no ho esteu, d'aqueixa afirmació.

Sí, amics y companys : la nostra terra es bella. Y ¿com no si es tota ella un teixit de montanyes que van aixecant-se desde la mar fins a la gran serra pirenenca, formant vistosa graderia que dominen els alts cimals d'aquesta gran serralada! O, si no, veieu-la començar ja a enlairar-se desde les costes de Garraf y de l'Empordà, brodades ab mil cales y badies de pintoresc aspecte, cap a les serres de les Gavarres, Guillerfies, Montseny, Montnegre, Sant Llorenç del Munt, Montserrat, la Llacuna, Montmell, Prades, Montsant, la Llena, Cardó, Monsià, Balaguer y altres més, totes elles hermozejades per la propria Natura, y continuar enlairant-se progressivament en les serres de Tamarit, Almenara, Montsenc, Del Vert, Port del Comte, Busa, Tossals, Peguera, Queralt, la Quart, Pinós, Matamala, Santa Madalena, Aiats, Cabrera, Collsacabra, Finestres, Rocacorba, Mare-de-Déu del Mont, y tantes y tantes altres, que formant a llur redós riques planes y hermoses valls, serveixen de confortat y potent avançada a la serra pirenenca, conjunt esplèndid de belleses y atractius sens mida; an aquesta serra pirenenca, que guarda en son sí les hermoses fonts, dèus, cascades y naixences dels nostres rius més importants : el Ter, la Tet, la Muga, el Fluvià, el Llerca, el Riutort, el Fresser, el riu de Nuria, el Sagadell, el Rigart, el Querol, el Segre, el Valira, el Llobregat, el Bastareny, l'Aiguadora, l'Aiguadevalls, el Cardener, els Nogueres, el Garona, y molts altres, ab riberes y engorjats de portentosa bellesa; y estanyes y regions lacustres com les de Querançà, Querlit, Lanós, Nohedes, Maranges, Capdella, Colomé, y tantes altres que podria nomenar en confosa barreja; y boscuries com les de Requesens, Canigó, Fontromeu, Sant Joan de l'Erm, de la Duquesa, de Baricauba, y altres més que a clapes vistoses y escaients van hermozejant aqueixa serralada o conjunt de serrades la que, començant per les jolives Alberes y les tristes Corberes, van creixent, imponents, cap a les serres de Cabrenys, Bassegoda, Cortabona, Canigó, Madres, Querlit, Campcardós, la Vaca, l'Infern, Puigmal, Alp, el Cadí, Andorra, Estats, Maubern la Bonaigua, Bohí, y més y moltes més que no vull ni cal nomenar, coronades per mil turons, cims y pics, majestuosament enlairats, ab serena altivesa, presidits desde lo més alt per aquelles Montanyes Maleïdes, per nosaltres cent voltes omplertes de benediccions, que serveixen d'ampla socolada al pic d'Aneto, al gegant del Pireneu, al peu del qual

«se queden Vignemale y Ossau a sa cintura;

• Puig d'Alba y la Forcada li arriben a genoll;

•

són sàlzers les Alberes, Querlit es una canya,
lo Canigó un reboll»

Sí, amics y companys : la nostra terra es bella. Pera gaudir en la contemplació de les belleses naturals no 'ns cal pas visitar terres forasteres : podem cercar-les y trobar-les dins de casa nostra, dins de la nostra aimada Catalunya. Podem, doncs, els excursionistes catalans, practicar y seguir practicant l'excursionisme montanyenc, encara que no sigui ab altre objecte que sadollar-nos de bellesa, que satisfer la nostra fretura d'art, de veritable art natural.

Y, dins d'aquest excursionisme, encara us vull fer remarcar alguna de les seves modalitats. A més de les ascensions als alts cims y de les davallades a les pregoneses dels nostres avencs y coves, vos vull esmentar les excursions per la neu y les excursions per la nit, unes y altres motiu y medi d'agradeses emocions.

Si hermosa, si bella es, la nostra terra, a la primavera y a l'estiu, quan està enjoiada per esplendida vegetació, que va desde 'l fresc herbei, les falgueres, els maduixers y les violes boscanes, fins als pins y abets, als roures, castanyers y alzines; si hermosa es en aqueixes temporades, en que tot es vida y varietat; hermosa y bella es també en la temporada hivernenca, quan el blanc mantell de neu arreu la cobreix com sa natural vestimenta, sobre la qual sols se destaquen roques y penyalars, arbustos y arbredes, que semblen fitar-vos el camí a seguir. Y, si hermosa y bella es a ple dia, quan el sol bat esplendorosament sobre la blavor infinida del cel y tot ens apar d'enceses y vives tonalitats; bella y hermosa es a la nit, en aquestes hores de solitud y misteri, d'ombres y de ramors melodioses, ab el brillar y tremoleig de l'estelada o a la claror melangiosa de la lluna deixondint-se y enlairant-se per entre boires flonges que va destriant y fonent de mica en mica; en aquestes hores que són el preludi més hermós y apropiat pera la gran hora, pera 'l més gran espectacle que desde 'l punt sobirà d'encastellat cimal puguem contemplar : la sublimitat de la naixença del nou jorn, del desvetllament de la terra, de l'aparició de l'astre-rei reflectint-se en mars y rius, estanyes y cascades, y aixecant-se solemniament y esperançador en mig de les salutacions de l'aucellada, que enlaira 'l seu vol pera veure-l primer despuntar darrera de les montanyes...

Més, si la nostra terra en sí es hermosa, y si a voltes la mà de l'home ha contribuït al seu enbelliment, moltes altres no succeeix pas així, sinó molt al contrari; y es per això que avui, en aquest acte,

vull acabar aquest meu malgirbat treball dirigint-vos un plany, una protesta y una crida : un plany dirigit al fet malastruc de veure destruïdes les nostres belleses naturals per la mà despiadada y cobdiciosa de l'home, que, aterra 'ls nostres boscos y malmet els nostres saltants y cascades, en perjudici palès de la nostra riquesa material y de les nostres naturals belleses; una protesta vers els que això efectúen y permeten : desde 'l terratinent que ab l'excusa de la necessitat fa desaparèixer les arbredes centenaries fins als governs espanyols que ens desgovernen y que, ab la llur dessidrà, mala administració o perversa complicitat, consenten la destrucció y aniquilament de la nostra riquesa forestal y les vendes y concessions de salts d'aigua, fetes sense solta ni volta; y una crida a tots els socis del CENTRE EXCURSIONISTA DE CATALUNYA, a tots els artistes de la nostra terra, a totes les nostres corporacions y entitats, a les quatre Diputacions provincials catalanes y a la naixent Mancomunitat per elles formada, a fi que organitzem y emprenguem, d'un cop, patriòtica creuada en defensa de les nostres belleses naturals, y recabant de l'Estat l'estricte compliment de les lleis vigents o la publicació d'altres que siguin garantia ferma en pro de la defensa y conservació d'aqueixes belleses naturals, per nosaltres tant volgudes y estimades, que, junt ab els nostres monuments, hem de considerar com a patrimoni artístic que 'ns ha llegat passades generacions y que hem de servir ab tota cura pera transmetre-les a les que després de nosaltres vinguin.

La nostra Diputació provincial de Barcelona alguna cosa té feta en aquest sentit; algun dels nostres homes públics ha llançat ja al vent la seva protesta; algun dels nostres companys, en el Primer Congrés Excursionista Català, se'n va ocupar ab força encert. Seguim, doncs, aquests intents lloables; organitzem-nos, si es precis, an aquest fi; però fem quelcom pràctic ab tota decisió y urgencia : de lo contrari, potser sí que algun jorn hauriem de pronunciar aquella frasa eixida a flor de llavi d'un dels nostres companys : «—Catalunya es lletja.»

No permetem, no vulguem permetre, que jamai aquesta frasa, aquesta exclamació punyenta y planyívola, surti dels nostres llavis ab algun fonament. Ans al contrari, fem tot lo humanament possible pera que això no esdevingui, y pera que, ara y en tot temps, poguem exclamar sempre, ab convicció y certesa : «—La nostra terra es bella.»

Y ara, senyors y amics, perdoneu aquests esplais, fills del meu propri temperament, rublert sols de bons desitjos y bona voluntat.

E. VIDAL Y RIBA

CRÒNICA DEL CENTRE

SESSIÓ INAUGURAL DE CURS

Degut a la mort del nostre company Sr. Vintró, va aplaçar-se aquesta fins al dia 3 del corrent mes de novembre, en que tingué lloc amb l'acostumada solemnitat.

Eren les deu tocadres del vespre quan el nostre benvolgut president, don César August Torras, declarà oberta la sessió. Fent costat a dit senyor, y entre altres, hi havia 'ls representants de l'«Academia de Ciències», «Academia de Bones lletres», «Associació Artística-Arqueològica», «Jòcs Florals», «Unió Catalana», «Orfeó Català», «Associació d'Enginyers Industrials», «Lliga Espiritual de Nostra Senyora de Montserrat», «Club Montanyenc» y «Centre Excursionista de Terrassa».

Seguidament, el senyor secretari primer del nostre CENTRE, D. Fidenci Kirchner y Catalan, va llegir la seva reglamentaria *Memoria* de tots els actes celebrats durant el darrer curs, treball que publiquem en altre lloc d'aquest mateix número; y a continuació, el senyor viç-president, D. Eduard Vidal y Riba, passà a llegir el seu discurs inaugural, que igualment va insertat en aquests planes.

Acte seguit va aixecar-se 'l nostre president, D. César A. Torras, començant per dedicar sentides paraules de recordança a la bona memoria dels plorats companys Juli Vintró y Emili Llatas, morts durant l'anterior setmana; passant, després de complert aquest just tribut dedicat als amics recentment perduts, a parlar dels propòsits del CENTRE pera 'l curs que llavors s'inaugurava, fixant-se principalment en els fets o propòsits referents a la construcció del xalet-refugi de la Renclusa (Montanyes Maleïdes), a la celebració del segon Congrés Excursionista Català, y a la Setmana de Sports de Neu y Gran Concurs Interacional que 's prepara pera primers de febrer vinent.

Respecte al primer, exposà tots els treballs realitzats y les probabilitats d'un èxit complet, degut principalment a les gestions de bons amics del nostre CENTRE, y en especial del nostre consoci D. Juli Soler, que fan esperarçar l'inauguració d'aquest nou refugi pera 'l vinent estiu y la possessió pel CENTRE del pic d'Aneto, el gegant del nostre Pireneu.

Referent al segon Congrés Excursionista Català, posà de manifest l'importancia y la transcendencia dels acords presos a Lleida, la propra realització practica dels mateixos, y els propòsits de celebrar el segon Congrés, que ha de tenir lloc a Manresa, durant la vinent primavera, pera lo qual dirigeix una excitació a tots els excursionistes pera millor èxit y profit del mateix.

Per últim, referint-se a la Semana de Sports d'Hivern en organització, recorda l'èxit de les festes celebrades l'hivern passat a Ribes y l'importancia

que revestirà aquest any dita festa, ja que durant els nostres concursos de skis, luges y bobs s'hauran de córrer y adjudicar els premis del Campeonato Pireneísta de Sports d'Hivern que la «Fédération Internationale des Sociétés Pyrénéistes» ha encomanat organitzés la nostra associació.

Acabà 'l Sr. Torras el seu parlament afirmant que 'l CENTRE EXCURSIONISTA, a més de tots aquests actes anunciats, continuaria ab més força y decisió que mai la seva tasca cultural y patriòtica envers la ciencia, l'art y l'excursionisme.

Tots els treballs foren molt aplaudits per la nombrosa concurrencia que omplenava la gran sala del nostre CENTRE y en la qual abundaven diferents senyores y senyoretes que desde un quant temps vénen prenent part en les nostres tasques socials.

NOVES

ALTRES SESSIONS INAUGURALS. — El dia 5 d'aquest mes de novembre han celebrat les llurs sessions inaugurals de curs els «Centres Excursionistes» de Sabadell y de Terrassa. A una y altra assistiren varis socis del nostre CENTRE EXCURSIONISTA DE CATALUNYA, parlant-hi en representació del mateix els Srs. D. Francisco X. Parés y D. Geroni Martorell respectivament, sagellant-se ab tal motiu una volta més la bona germanor entre dites entitats.

VISITA. — Pera 'l dia 12 d'aquest mes està anunciada una visita oficial del «Centre Excursionista de Terrassa» a fi de veure les modernes construccions de la nostra capital, completant així la visita efectuada l'any passat. Seran acompanyats pel senyor president de la Secció d'Arquitectura del CENTRE, D. Geroni Martorell, y altres socis de la nostra entitat.

JUNTA GENERAL EXTRAORDINARIA. — Pera 'l dia 25 d'aquest mes està convocada la Junta General extraordinaria del nostre CENTRE EXCURSIONISTA DE CATALUNYA pera procedir a l'elecció dels càrrecs de tresorer y vocal vacants per la mort dels Srs. Vintró y Llatas, de que donem compte en altre lloc d'aquest mateix número. En la mateixa Junta 's presentarà una proposició de la Directiva referent a augment de quotes. La sessió començarà a les deu en punt del vespre.

RECTIFICACIÓ. — En el número prop-passat (plana 290), al donar compte dels socis darrerament ingressats, hi ferem constar el nom de D. E. Maurice Musseche, essent així que 'l veritable nom de dit senyor es el de Maurice E. Musseche; lo qual ens apremem a rectificar a petició expressa del propi interessat.

SECCIÓ METEOROLÒGICA

ESTACIÓ METEOROLÒGICA DE VIELLA (VALL D'ARAN)

RESUM DE LES OBSERVACIONS DEL MES DE OCTUBRE

TEMPERATURES (A L'OMBRA)

PRESSIONS BAROMÉTRIQUES A 0° Y AL NIVELL DE LA MAR

MITGES MENSUALS

MÀXIMA

MINIMA

MITGES MENSUALS

8 MATÍ

8 TARDA

EN 24 HORES

EN 24 HORES

8 MATÍ

8 TARDA

7°.96

9°.36

22°. (dia 12

— 2°. (dia 30)

766°27 mm.

766°10 mm.

ESTAT DEL CEL.

Dies serens . .	10	8 m.	13	8 t.	Dies de pluja . .	10
» nuvolosos. .	8	»	7	»	» de boira . .	3
» coberts. . .	13	»	11	»	» de glaçada .	2
					» de calamarcha.	1
					» de rosada . .	7

HUMITAT RELATIVA

NÚVOLS

NUVOLOSITAT

MITGES MENSUALS

CLASSE DOMINANT

MITGES MENSUALS

8 MATÍ

8 TARDA

8 MATÍ

8 TARDA

8 MATÍ

8 TARDA

78°64

77°70

CIRRUS

CÚMULUS

5°54

4°67

VENT

DIRECCIÓ DOMINANT

VELOCITAT: EN 24 HORES

8 MATÍ

8 TARDA

Per desperfecte del anemòmetre, no s'han pogut obtenir les observacions

SSE.

NNE.

TOTAL DE PLUJA MENSUAL: 115.8 mm.

J. S. S.

El CENTRE EXCURSIONISTA DE CATALUNYA y la Direcció del BUTLLETÍ deixen íntegra als respectius autors la responsabilitat dels treballs firmats.